

Tévhitek és tények a családon belüli párkapcsolati erőszakról

Alább a családon belüli erőszakkal kapcsolatos legelterjedtebb tévhiteket vizsgáljuk meg:

„Vannak nők, akik az állandó zsörtölődésükkel egyszerűen kiprovokálják a verést.” *„A nőnek irányításra van szüksége. Különbön honnan tudná, mit kell tennie?”* *„Ha jó feleség volna, akkor nem verné a férje.”* *„Vannak nők, akik maguknak okozzák a verést, mert nem hajlandók házaseletet élni a férjükkel.”*

Ezekről az állításokról, mint minden tévhitről, a valóság már bebizonyította, hogy valójában kifogások. Céljuk és értelmük az hogy az áldozatot tegyék felelőssé az ellene elkövetett bántalmazásért. Hogy az elkövető miért ismételteti őket, az érthető, hiszen ő nyilván felmentést keres saját magatartására. Az már komolyabb elemzést igényel, hogy miért ismételtetik őket szakemberek és döntéshozók is. Ezt is megértjük azonban, ha figyelembe veszünk néhány alapvető okot:

- 1) A szakembernek is sokkal könnyebb, ha az áldozatot hibáztathatja, hiszen nem kell fellépnie a bántalmazóval szemben (akitől néha ő maga is fél, de minden esetre világos számára, hogy erőszakossága miatt nagyobb ellenállásra lehet tőle számítani), tehát "érdekében áll", hogy maga is higgyen ezekben a tévhitekben.
- 2) A nők hibáztatása az emberi kapcsolatok bármilyen diszfunkciója esetén, a nők felelőssé tétele a család összes problémájáért tükrözi azt a társadalmi beidegződést, hogy a család "a nők dolga".
- 3) Ezekben a kifogásokban megbújik a nők gyerekstátuszának hiedelme is: a nőknek valójában nincs szüksége irányításra, mi több, nyilvánvaló, hogy egyik felnőttnek nincs joga a másikat irányítani annak kifejezett felhatalmazása nélkül. Márpedig a nők nem adnak blanketta-felhatalmazást a partnerüknek az ő irányításukra a párkapcsolat elején, és még ha adnának is ilyet, azt bármikor joguk volna visszavonni.
- 4) Önmagában ok a bántalmazó magatartásra való gyanakvásra, ha azt halljuk, hogy valaki szerint neki (vagy másnak) joga van egy másik felnőtt embert "megnevelni". A „nő nevelésének” joga szintén abból a hitből táplálkozik, hogy egy férj akár bántalmazással is kierőszakolhatja akaratát, és hogy a saját igényei szerint formálhat egy másik felnőtt embert. A bántalmazás megfélemlítő hatása miatt a legtöbb bántalmazott nő tipikusan „jó feleség”, mivel azt hiszi, hogy ezzel megelőzheti a további verést. A bántalmazottak általában erejükön felül megpróbálnak mindent elkövetni, hogy partnere meg legyen velük elégedve vele.
- 5) A bántalmazók maguk nem csak azért hangoztatnak a fentiekhez hasonló érveket, hogy áthárítsák az áldozatra a felelősséget. Valójában általában pontosan tudják, hogy nincs joguk a brutalitáshoz (ha velük akarna valaki ugyanolyan erőszakos lenni, azt például nem tűrnék), a felelősség áthárítása azonban a bántalmazás dinamikájának is szerves része: az áldozat összezavart állapotban tartása biztosíthatja a kapcsolatban maradását.
- 6) Végül: a bántalmazókra általában is jellemző, hogy nem csak párkapcsolati, hanem egyéb problémáikért is másokat hibáztassanak.

„A nők nem bánják, ha néha elverik őket. Az asszony sorsa az alávetettség.” *„Sok nő azért választ erőszakos partnert, mert gyerekkorában is ezt látta és csak így érzi biztonságban magát.”*

Nyilvánvaló ellentmondásossága és cinizmusa ellenére az utolsó közhely sajnos még szakmai anyagokban, pszichológiai, pszichiátriai diagnózisokban is szerepel. Hogyan is érezhetné magát biztonságban valaki amikor éppen a testi-lelki biztonságát támadják? E tévhiteknek is fő célja, hogy a bántalmazás valóságáról. és a bántalmazók magatartásáról az áldozatra terelje a figyelmet. Meg kell tanulni megkülönböztetni azt, hogy mi teszi lehetővé egy bántalmazó számára, hogy biztos kézzel kiválassza azt a partnert, akit van esélye bántalmazni, vagy kialakítsa ezt az lehetőséget magának (aminek valóban van köze ahhoz, hogy az áldozat bántalmazó családban nőtt-e fel, és hogy később kapott-e segítséget, hogy ezt feldolgozza), és azt, hogy egy adott bántalmazásért annak elkövetője a felelős. A nők a fájdalmat és a szenvedést éppúgy nem választják önként, ahogyan a férfiak sem. A nők azonban -- azon túl, hogy bántalmazó légkörű családban felnövekedve fiúk és lányok egyaránt sérülnek -- nem csak a családban, hanem a társadalomban általában is azt tanulják, hogy önértékelésük nem számít, biztonságuk nem fontos, társadalmi szerepük másodlagos. Sajnos, az ilyen típusú szereposztás igazolására számos „tudományos” elmélet is született (például a nők önfeláldozók,

mazochisták és passzívak, míg a férfiak agresszívak, erőszakosak és aktívak). Ezt azonban egyetlen olyan nő sem támasztja alá, aki valaha is átélt bántalmazást – kivéve, ha oly mértékben azonosult a tőle elvárt viselkedési és érzelmi mintákkal, hogy saját testétől és testi-lelki határainak tudatától immár teljes mértékben elidegenedett. (Erről bővebben a Stockholm-szindróma és a trauma szakirodalmát érdemes tanulmányozni. Ezeknek a tévhiteknek a megtörése elsősorban a pszichológusok dolga lenne, akik azonban nem ritkán -- képzetlenségből vagy kényelemből -- maguk is hisznek bennük.

„A nők könnyen elfelejtik a verést, ha utána rögtön kibékülnek a partnerükkel vagy szeretkeznek.”

A szex és az erőszak összefonódását propagáló tévhitek létezésében nagy szerepe van a népszerű szórakoztató irodalomnak, filmeknek – a pornográfiairól és a prostitúció intézményéről nem is beszélve. A „pofonra csók” sztereotípiája a valóságban ritkán működik. Egy ép személyiséggel rendelkező megvert, megfélemlített nő nem szokott gyengédséggel fordulni az őt bántalmazó személy felé. Az erőszakkitörések vagy az elhúzódozó bántalmazás után való "kibékülés" vagy szex az esetek többségében maga is erőszak, megfélemlítés, zsarolás vagy egyéb manipuláció eredménye. Szakember és laikus egyaránt jól teszi, ha nem hagyja magát megtéveszteni a látszólagos kibékülés által: az áldozat általában nincs abban a helyzetben, hogy valós okait a "kibékülésre" feltárja. És ha a kibékülés még valóságos is, nem ok arra, hogy az erőszak elkövetője ne feleljen cselekedeteiért.

„A bántalmazott nő bármikor elmehetne, ha akarna.” „Ha egy nő nem hagyja ott a férjét az első verés után, akkor meg is érdemli, hogy verjék.”

A nők gyakran hisznek, vagy legalábbis próbálnak hinni a bántalmazó ígéreteinek, hogy soha többé nem üti meg őket. A bántalmazó nagyon kedves is tud lenni, amikor éppen nem bántalmaz. Ilyenkor gyakran elmondja a nőnek, mennyire szereti, sőt, akár a szerelmével is indokolhatja a bántalmazást. („Annyira szeretlek, hogy nem hagyhatom, hogy elmenj. Nem bírnám elviselni.” „Halálosan szeretlek. Persze, hogy ilyen örülni féltékeny vagyok.”) Ez a nőben általában ambivalens érzéseket vált ki: el kell döntenie, hogy saját tapasztalatainak vagy inkább a bántalmazó homlokegyenest ellentétes állításainak hisz. (Ld. erről részletesen a [Miért Marad?](#) c. kiadvány "Az erőszak dinamikája" c. részét.) A nő nem csupán önmaga miatt szeretné elhinni az ígéreteket és a fentiekhez hasonló tévhiteket: a társadalmi konvenciók is erre biztatják. A bántalmazó partner ígéreteit el kell fogadni, hiszen a nőnek feladata a család összetartása. Ezen kívül igen gyakori, hogy az otthonában erőszakos férfi rendkívül szívélyes a kívülállókkal. Mindenki úgy ismeri, mint a legkedvesebb férjet/apát/társasági embert. Ez a kettősség egyrészt tovább nehezíti, hogy a nő felismerje partnere valódi arcát, és számot tudjon vetni azzal, hogy párkapcsolata esetleg veszélyes és nem megmenthető, másrészt gyakran akadályozza, hogy a környezet hitelt adjon a bántalmazottnak, ha az mégis feltárná az erőszakot. További okai is vannak annak, hogy a nők nem lépnek ki a bántalmazó kapcsolatból: anyagilag függenek házastársuktól, nincs hová menniük, vagy félnek partnerük bosszújától. Ez utóbbi félelem nem indokolatlan: a bántalmazó akkor a legveszélyesebb, amikor kénytelen szembesülni azzal, hogy partnere el akarja hagyni, vagy elhagyta őt. A szakítás gondolata a bántalmazó férfi számára sokszor azt jelenti, hogy elveszítette uralmát a nő felett, amit minden erejével igyekszik megakadályozni. A gyilkossággal végződő bántalmazások nagy része éppen ebben az időszakban történik. Ha egy nő ebben az időszakban halálfélelemről számol be, minden bizonnyal komoly veszélyben van. Ezért sosem szabad szem elől téveszteni, hogy ebben az időszakban a legnagyobb óvatosság indokolt. (Részletesebben lásd a "Miért maradnak a bántalmazott nők" c. menüpontban.)

„Ki kell hívni a rendőrséget, és majd ők megoldják a problémát.”

Bár az utóbbi évtizedek során az Egyesült Államokban, Ausztriában és számos más nyugati országban felülvizsgálták és módosították a törvényeket, amelyek a családon belüli erőszak áldozatait hivatottak védeni, ez Magyarországon még gyerekcipőben jár. [Az utóbbi évek jogszabályi változásai](#) ellenére hazánkban a rendőrség kihívása vagy a feljelentéstétel korántsem jelenti a bántalmazott(ak) automatikus biztonságba kerülését. A külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy az elrettentés (vagyis a rendőrség kihívása és a bántalmazó felelősségre vonása) önmagában még a hatékony törvények mellett sem elég. A bántalmazásnak csak akkor szakad vége, ha a különböző szakterületek (rendőrség, bíróság, ügyészség, önkormányzatok, állami és civil áldozatsegítő és gyermekvédelmi szervezetek,

orvosok, szociális munkások szorosan együttműködnek, és a bántalmazó is szakszerű segítséget keres és kap a saját erőszakos viselkedése megváltoztatására. Az együttműködés célja csakis az áldozatok biztonságának garantálása lehet, és ehhez a szakszolgálatoknak az áldozatokkal és a bántalmazók számára foglalkozásokat tartó oktatókkal is kapcsolatot kell tartani, koordinált tevékenységre van tehát szükség. A rendőrség azonnali fellépése ennek az összetett rendszernek csupán egy – bár kiemelkedően fontos – része. Magyarországon sajnálatos módon néha még mindig megesik, hogy a rendőrség nem megy ki a családon belüli erőszakkal kapcsolatos hívások ügyében, arra hivatkozva, hogy „amíg nem folyik vér, nem avatkozhatnak be”. Bár ez változóban van, a valóban hatékony beavatkozás még mindig inkább kivételnek számít. Tóth Olga 1998-as Erőszak a családban c. kutatásából kiderül, hogy a magyar megvert nők 19 százaléka kért segítséget a rendőrségtől. Az esetek csaknem felében (44,6 százalék) a rendőrség elutasító volt. A rendőrség a tudomására jutott esetek 31 százalékában tudott valamilyen konkrét segítséget ajánlani a bántalmazott nőnek. Újabb kutatás nem áll rendelkezésre, de más területekről (pl. a nemi erőszakkal kapcsolatban) tudjuk, hogy a nőknek a rendőrségbe vetett bizalma nem valószínű, hogy javult az elmúlt években. A távoltartás hatékony alkalmazásával ez a helyzet valamelyest javulhat, de csak akkor, ha a rendőrség, az ügyészség és a bíróságok valóban megtanulják e jogintézmény hatékony alkalmazását.

„Van, hogy egy férfit a nő hamis vádjai miatt tartóztatnak le. A nők így akarnak bosszút állni férjükön.” „A prkapcsolt erőszakot nagyon nehéz bizonyítani, egy állítás áll szemben egy tagadással.”

Azon országokban, ahol a párkapcsolati erőszak és a nemi erőszak miatti letartóztatásokat kutatták, a tapasztalatok szerint körülbelül egy-két százalék a hamis bejelentések aránya, tehát semmivel sem több, mint más bűncselekmények esetében. (Kivéve talán a biztosítási csalásokkal kapcsolatos bejelentéseket. Noha tény, hogy ezen a területen igen magas a hamis bejelentések száma, ám mégis kevesebb ember veti fel, hogy ne legyen biztosítás, mert könnyen vissza lehet élni vele.) A hamis vádakról érdemes tudni, hogy igen sok kellemetlenséget vállal fel az a fél, aki bántalmazással vagy nemi erőszakkal vádaskodik valótlanul. Hasonló a helyzet a gyerek elleni szexuális visszaélés vádjával. Kizárt, hogy annyi nő vállalná önszántából ezt a kellemetlenséget, ráadásul a tévhit, a jogszabályi és nyomozási hiányosságok miatt gyakran hiába, mivel a bántalmazást a legtöbb esetben a rendszer nem ismeri el, és ezt mindenki tudja. Ahhoz, hogy valaki ennek ellenére mégis bejelentéssel vagy feljelentéssel éljen, a végső lekeseredés határán kell állnia. És valóban, a bántalmazott nők jellemzően maguk miatt nem fordulnak hatósághoz; akkor teszik ezt általában, amikor nem látnak más kiutat gyermekeik védelmére. Ugyanakkor a legtöbb eset nem kerül a rendőrség és a jog látókörébe – vagyis a tétel fordítottja mindenképpen igaz: a legtöbb elkövetőt semmilyen vád alapján nem tartóztatják le, mivel nem jelentik fel őket. Az összes elkövetett nemi erőszaknak például körülbelül egy százaléka (!) végződik az elkövető elítélésével. (Az [incesztusra vonatkozó állítólagos hamis vádakról](#) az Alapinformációk között olvashat részletesen.)

„A férfinak az a dolga, hogy rendet tartson a családjában. Ha kell, akár erőszakkal is.” „Ha egy férfi munkanélküli, néha szüksége van arra, hogy odacsapjon. Csak így tud megszabadulni a frusztrációjától.” „A férfiak sokat dolgoznak, és csak a munkahelyi feszültségüket vezetik le az erőszakos viselkedésükkel.” „Nem árt a gyerekeknek, ha látják, hogy az apjuk az úr a házban. Legalább megtanulják, milyen a férfias viselkedés.”

Az erőszakot szokás mentegetni hagyományos családi szereposztásra, személyes vérmérsékletre, társadalmi szerepekre vagy külső problémákra való hivatkozással is. A statisztikai adatok arra engednek következtetni, hogy az erőszak újratermeli önmagát: az a gyerek, aki erőszakos otthoni viselkedésmintákat sajátított el, és nem kapott segítséget ennek a korai tapasztalatának feldolgozásához, e mintákat gyakran továbbviszi, és saját kapcsolataiban is alkalmazni fogja. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az erőszakra nem lehet leszokni. Számos kísérlet utal arra, hogy az erőszak mindig döntés következménye: a bántalmazók általában csak azzal a személlyel és csak annyira erőszakosak, amennyire az a céljaiknak megfelel úgy, hogy elkerüljék a felelősségre vonást. Az erőszakra az tud leszokni, aki erőszakos. Mint ahogyan a korai traumákat is csak az tudja feldolgozni, aki ezért lépéseket tesz. Az erőszakos családban felnövő gyerek azt a hierarchián alapuló

értékrendszert is magával viszi, amely szerint a férfinak előjoga az erőszak. A fiúgyerek előbb-utóbb arra is rátanulhat, hogy megengedett dolog így bánni az anyjával – és ennek megfelelően is fog viselkedni vele. Az anyasággal kapcsolatos társadalmi elvárások miatt az anyának még nehezebb az ilyen gyerekekkel szemben határozottan fellépni, mint férjével szemben. Az erőszakos viselkedésminták a fiú számára tehát mindkét szülő részéről megerősítést nyerhetnek. A lánygyerek ugyanakkor megtanulhatja, hogy a nő–férfi konfliktusokban a nőnek nincs esélye saját szempontjának érvényt szerezni, ezért ki sem alakul benne az önérvényesítés, önmegvalósítás igénye. Vagy éppen ellenkezőleg: abbéli igyekezetében, hogy „ez vele soha ne fordulhasson elő”, maga is az anyja ellen fordul. A szülő–gyerek kapcsolatok gyakran hierarchikus voltából fakadóan figyelembe kell vennünk azt a lehetőséget is, hogy az anya, aki erőszakos férjével szemben esélytelen, a gyerekein kezd el uralkodni. Az emberi kapcsolatokban amúgy is gyakran elkerülhetetlen reakció, hogy a személy a hozzá közel állókon vezeti le azt, amivel nem tud, vagy nem akar megbirkózni -- ha ezt megteheti --, ami egyes bántalmazott anyák esetében a nekik kiszolgáltatott gyereken „csattan”. Ezek az anyák nemcsak a bántalmazó apától, hanem önmaguktól sem védik meg gyerekeiket, ami még nagyobb terhet ró a családban élő gyerekekre, és még nagyobb felelősséget a pontos diagnózis tekintetében a szakemberekre. Az ilyen anyák ugyanis abban különböznek az öncélú bántalmazást elkövetőktől, hogy saját bántalmazójuk eltávolítása esetén maguk nem folytatják a gyerekek bántalmazását, és általában együttműködnek a segítőkkel, míg ugyanez a bántalmazókról nem mondható el. A gyerek érdeke ilyen esetben is az tehát, hogy bántalmazott anyját és őt magát együtt helyezték biztonságba. Csak ez után lehet eldönteni, hogy az anya az állandó félelemből szabadulva képes-e abbahagyi a gyermek bántalmazását. A bántalmazás számos fajtája szabálysértést vagy bűncselekményt valósít meg, és a legalapvetőbb emberi jogokat sérti meg. Ezek a tévhitek tehát ismét csak azt a cél szolgálják, hogy az erőszak-elkövető felelősségét csökkentésük és áthárítsák, miközben sikerrel erősítnek további káros sztereotípiákat is a családi hierarchiák jogosságáról, a nemi szerepekről, és a férfiak előjogairól.

„A részeg férfi nem tudja megállni, hogy ne legyen durva.” „Nem tehet róla: az ital beszél belőle.”
Az alkohol önmagában senkit nem tesz erőszakossá, viszont feloldja azokat a gátlásokat, amelyek egyébként esetleg kordában tartják az erőszakra való hajlamot. Az ivás és a bántalmazás két különböző probléma. Ha az egyiket megszüntetik, az még nem jelenti, hogy a másik is automatikusan megszűnik. Annak, aki iszik és erőszakos, mindkét probléma megoldásához segítségre van szüksége. Sajnálatos az a büntetőjogi gyakorlat, amely az életet és testi épséget veszélyeztető cselekményeknél (például közúti veszélyeztetés) ugyan súlyosbító körülménynek számítja be az előzetes alkoholfogyasztást, ám a partnerbántalmazás alatt fennálló ittas állapotot nem tekinti annak.

„A bántalmazó férfiak általában szegények és műveletlenek. A mi köreinkben ilyesmi nem fordul elő.”
„A cigányoknál gyakoribb a családon belüli erőszak, mint a fehér családokban.” (Roma közösségekben hallani e tévhit fordítottját is, mely szerint „csak a gádsók verik a feleségüket”).
A felmérések azt mutatják, hogy az alacsony iskolai végzettség, az önálló kereset hiánya, a rossz munkaerő-piaci helyzet az átlagnál kiszolgáltatottabbá teszi a nőket. A tapasztalatok szerint ugyanakkor a magasabb társadalmi státusú, műveltebb elkövető nem kevésbé erőszakos, csak több erőforrással bír, és sokszor kifinomultabb bántalmazási technikákkal él, ezért esetleg maga az áldozat is nehezebben ismeri fel problémáinak valós gyökerét. Az erőszakos kapcsolatból való kilépésre általában a fehér, magasabb társadalmi rétegbe tartozó nőknek van a legnagyobb esélye.

„A családi verekedés csak egy-két pofont jelent.” „Ritka az igazán komoly verés. A legtöbb családban egyáltalán nincs erőszakkitörés.”

A párkapcsolati erőszak jellegéből adódóan egyre súlyosabb cselekményekhez vezethet: csak Magyarországon évente 50–150 nőt öl meg egykori házas- vagy élettársa. Ám a gyilkosságig fajuló erőszak csupán a jéghegy csúcsa: mint láttuk, a felmérések szerint élete során minden ötödik nő kerül olyan párkapcsolatba, ahol partnere rendszeresen megüti vagy megveri őt. Ez a probléma a jelenlegi magyar női népességet tekintve egymillió nőt érint, érintett vagy fog érinteni élete valamely pontján. A "elcsattan egy pofon" kifejezés kifejezetten káros: a bántalmazás soha nem egy pofonban nyilvánul meg, és a fizikai erőszaknak az arc megütésében való megnyilvánulása a bántalmazás során soha nem

az első lépés (az ugyanis nem merítené ki a *bántalmazás* fogalmát). Az ilyen kifejezések a bántalmazás bagatellizálását valósítják meg, és így hozzájárulnak ahhoz, hogy az elkövetők folytathassák, az áldozatok pedig kötelességüknek érezzék, hogy eltűrjék az enyhének beállított erőszakot.

„Egy kívülállónak semmi köze hozzá, hogy mi folyik egy családi veszekedés során.”

Ez a közhely részben a család intim szférájára hivatkozik, hogy kizárhassa a családon belüli erőszakkal szembeni fellépést, részben pedig bagatellizálja az erőszakot, mely természetesen nem "veszekedés". Mivel a családon belüli erőszak számos esetben szabálysértéseket, bűncselekményeket és emberi jogi sérelmeket valósít meg, minden jogállam köteles ezek áldozatait megvédeni, bárhol is éri őket sérelem. A magánélet sértetlenségére való hivatkozás célja, hogy ne kelljen fellépni az elkövetőkkel szemben, mivel a fellépés megkövesedett és elavult társadalmi hierarchiákat rengethet meg. Csak erős jogállamokban sikerült eddig elérni, hogy az áldozatok jogai legalább akkora védelmet élvezzenek, mint az elkövetők jogai. Az állami felelősségvállalás egyik fontos lépése volt a magyar országgyűlés által elfogadott „A családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról” című 45/2003. (IV. 16.) számú Országgyűlési Határozat, amely a bántalmazásban élő emberek életének és testi épségének védelmét egyértelműen állami feladatként jelöli meg. A 2006. óta hatályos büntetőeljárású távoltartás (Be. 138/A.-139. §), és a megelőző távoltartásról szóló törvény (2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról) fontos jogosítványokat ad a hatóságoknak, hogy fellépjenek a családon belüli erőszak ellen. Mindenkinek van köze a családon belüli erőszakhoz, mert az az egész társadalmat érinti.

„Még mindig jobb egy erőszakos apa, mint a semmilyen.” „Ha az apa csak az anyát veri, de a gyereket nem, az nem árt a gyerekeknek.” „Amíg a gyerek kicsi, úgysem fogja fel, mi történik, tehát nem árt neki.”

Nincs olyan felelős szakember (pszichológus, gyermekvédelmi szakember), aki azt állítaná, hogy a gyerek nem sérül maradandóan a bántalmazó légkörű családban. (E témában ld. még Alice Miller, és Judith I. Herman könyveit, valamint Susan Forward "Mérgező szülők" c. könyvét magyarul, és Lundy Bancroft könyveit angolul). És nincs olyan bántalmazott nő, aki előbb-utóbb ne érzékelné ezt az alapigazságot. És mégis, rendőrségi, ügyészségi és igazságügyi pszichológusi gyakorlat, hogy a 3 éven aluli gyerekről azt állítják, hogy az ügysem érzékel semmit a bántalmazásból. Ha van fokozat a felsorolt összes tévhit között, ez közelíti meg legjobban azt, amit már tévhitnek is nehezen lehet nevezni: sokkal inkább céltudatos hazugság, amelynek tudatos célja egy fennálló hatalmi helyzet fenntartása. Más területeken ugyanis a szakemberek soha nem próbálják meg elhitetni a társadalommal, hogy a gyerekek 3 éves koruk előtt nem tudnák érzékelni, hogy mi történik velük vagy körülöttük, és az ne lenne rájuk hatással. A bántalmazó jelenléte önmagában is felmérhetetlen károkat okoz a gyermeknek, de Tóth Olga kutatása szerint a női partnerbántalmazási esetek harmadában a gyerekeknek is kijut a verésből. A bántalmazott gyerek igen gyakran válik agresszívvá (hiszen otthon megtanulta, hogy az agresszív viselkedés nyereséges az elkövető számára, akinek akarata minden körülmények között teljesül), apatikussá, magányosságra vagy öngyilkosságra hajlamossá. A gyerekkori szexuális zaklatás és a verés szintén igen gyakran együtt jár. Tóth Olga felmérése szerint az otthonukban rendszeresen vert lánygyerekek 30 százaléka szexuális zaklatást is átélt. Az a gyerek, aki maga nem kap verést, de látja, hallja, vagy egyszerűen csak tudja, hogy az apja veri az anyját, kényszerhelyzetbe kerül: semlegességét nem őrizheti meg, hiszen mindenképpen választania kell az általa szeretett személyek között: valamelyik féllel azonosulnia kell. Azonban bármelyiket is választja, ő maga csak veszíthet, miközben önmagát is elveszti. A lelki sérülést nem tudja elkerülni. Vannak gyerekek, akik úgy érzik, rajtuk, illetve az ő „jóságukon” vagy „rosszaságukon” múlik, hogy lesz-e aznap otthon verés vagy sem. Mivel azonban a bántalmazás nyilvánvalóan a bántalmazó folyamata, belőle indul ki, és az ő igényei szerint történik vagy nem történik, a gyerekeknek nincs esélye befolyásolni az eseményeket. Ugyanakkor állandó büntudatot okoz neki, hogy semmi nem változik. Szeretnének tehát leszögezni: a bántalmazó apa nem jobb, mint a válás. A válást önmagában elítélő, a családot mindenáron összetartani igyekvő társadalmi nyomás rendkívüli veszélyeket hordoz, és cserbenhagyja a gyereket is, és a védelmére törekvő anyát is. Egy gyerek kiegyensúlyozott fejlődését

jobban biztosítja egy szeretetteljes, érzelmi támogatást biztosító egyszülős család (felhívánk a figyelmet a „csonka család” kifejezés eleve megbélyegző voltára), mint egy erőszakos családtag jelenléte, akitől mindenki fél. A gyámhivatalok és bíróságok gyakorlata, mely szerint pl. a gyerekek a különélő szülővel való kapcsolattartásának elbírálása során üres szavakként értelmezik a gyerek érdekeinek elsődlegességét előíró törvényeket, és pusztán formalitássá degradálják az elbírálási folyamatot ("Elment a gyerek a láthatásra, vagy nem ment el? Ha nem ment el, olybá vesszük, hogy az anya önhibájára megvalósult. A gyerek azt mondja, hogy fél? Nem számít, beidézünk néhány paragrafust, és megbírságoljuk az anyát") a gyerek intézményes cserbenhagyásának gyakorlata. A gyerek örökre megtanulja, hogy a bántalmazástól nem védik meg, hogy a bántalmazó mindig eléri, amit akar (ezért az erőszakossággal szemben nem érdemes fellépni), az anyja tehetetlen, a felnőtteket nem érdekli, hogy vele mi lesz. Az anya és a gyerek ilyen csalódottságának és frusztrációjának kárai egyéni és társadalmi szinten is szinte felmérhetetlenek.

„A terhes nő biztonságban van. Még az erőszakos férfiak is vigyáznak a születendő gyerek egészségére.”

A testileg vagy szexuálisan bántalmazott nők 21%-át a partnere a terhesség ideje alatt is megüti, sőt a terhesen bántalmazott nőket az esetek csaknem felében (40 százalékában) éppen a terhesség idején éri először testi erőszak. A terhesség idején a kifejezetten súlyos erőszak négyszer gyakrabban fordult elő, mint a bántalmazott nők körében általában. Csaknem minden ötödik nő számolt be a verés következtében bekövetkezett vetélésről vagy egyéb belső sérülésről. A kutatások szerint a leggyakrabban érintett testrészek a has, a fej és a nyak, és az erőszak jellemzően ütés, harapás, fojtás, rúgás, illetve szexuális erőszak. A terhesség okozta eszkaláció oka részben az, hogy a bántalmazó férfi féltékeny, és nem viseli el, hogy partnere figyelmét ezentúl esetleg egy másik személy jobban leköti. További ok lehet, hogy a maga terhesség ténye (a házasságkötéshez hasonlóan) egyértelműen jelzi a férfi számára, hogy a nő kisebb eséllyel fogja majd elhagyni, bármit is tesz vele. A bántalmazó kapcsolatban ezért gyakoribb az is, hogy a terhesség nem a pár közös elhatározásából, vagy akár a nő kifejezett akarata ellenére jön létre. (Az adatok kanadai [kutatások](#)ból származnak 1993-2000 között.) A terhesség tehát egyáltalán nem nyújt védelmet az erőszak ellen, ha lehet, még kiszolgáltatottabbá teszi az áldozatot, és súlyos veszélyekkel jár a terhességre is (jelentőségteljes, hogy míg a magzat védelméről és a várandós nők felelősségéről a terhesség alatt az étkezéstől a káros szokásokig gyakran oly sok szó esik, az erőszaknak ezt a fajtáját a büntető törvénykönyv nem ismeri el a magzat veszélyeztetésének speciális formájaként, annak ellenére, hogy valószínűleg több százezer nőt érint Magyarországon is). A tanulmányok azt találták, hogy a terhesség alatti erőszak elkövetésének valószínűsítésére a legbiztosabb előrejelző a partner korábbi (akár szóbeli) erőszakos magatartása. Ezért ez a tévhit azért is káros, mert fenntartja azt a mítoszt, hogy a bántalmazó kapcsolato majd gyermek érkezése megjavítja. Ennek a mítosznak a nők is gyakran áldozatul esnek. Ezért rendkívül fontos, hogy bántalmazásra hajlamos partnerük magatartását alaposan megvizsgálva annak tudatában döntsenek -- ha a döntésre egyáltalán módjuk van -- a gyerekvállalásról, hogy igen kicsi a valószínűsége a bántalmazó jó irányba történő változásának a gyerek megjelenésével.

„Minek szült gyereket a nő egy olyan férfinak, aki veri? Megérdemli a sorsát.”

A nők gyakran hiszik azt, ha gyereket szülnék, akkor majd „minden rendbe jön”. Ezt a tévhitet erősíti bennük az a társadalmilag elfogadott sztereotípa is, amely szerint szerelemmel vagy egy gyerek érkezésével meg lehet változtatni a másik embert. A tapasztalatok azonban sajnos azt mutatják, hogy a saját elhatározása, kitaró akarata és az erre hajtó külső nyomás nélkül a párkapcsolati erőszakra hajlamos személy nem változik meg. A nő teherbeesése továbbá nem jelenti okvetlenül azt, hogy ő is akarta a gyereket, hiszen a bántalmazás folyamata nemegyszer szexuális erőszakot is magában foglal. Igen elterjedt szexuális bántalmazásfajta például a nemi erőszak vagy a nő reprodukív jogainak a kontrollálása: a férfi nem engedi, hogy a nő bármilyen fogamzásgátlót használjon, vagy abortuszra menjen. A gyerek gyakran eszköz arra, hogy a bántalmazó megszilárdítsa a nő feletti hatalmát, a gyerek gondozás fokozott ellenőrzése, bírálata pedig újabb lehetőséget teremt a manipulációra – amihez esetenként az intézmények, a tágabb család és az ismerősök is hozzájárulnak.

„A lelki erőszakot könnyebb elviselni, mint a testit.”

A lelki erőszak okozta sebek még évekkel azután is fájhatnak, hogy a fizikai sérülések már begyógyultak. A lelki bántalmazás (akár fizikai erőszak is kíséri, akár nem) a nő önértékelését, önbizalmát, kompetenciáját ássa alá, személyiségének alapjait rázza meg. Amennyiben a fentebb felsorolt tévhitet egymásnak ellentmondani látszanak, ne feledjük: a bántalmazás „logikája” azt írja elő, hogy a bántalmazó a hatalmát demonstrálhassa. Ennek érdekében gyakorlatilag minden eszköz alkalmas lehet: a bántalmazó néha egymásnak merőben ellentmondó indokokat és módszereket vonultat fel.

A párkapcsolati erőszak fajtái

Nők elleni erőszak a párkapcsolatban

A párkapcsolaton belüli erőszak a szóbeli erőszaktól a gyilkosságig fajuló cselekmények széles skáláján helyezkedhet el. Az alábbiakban a megnyilvánulási formák közül csupán a legjellegzetesebb példákat soroljuk fel.

SZÓBELI ERŐSZAK: A bántalmazó veréssel, gyilkossággal fenyegeti partnerét, fenyegetőzik, hogy elviszi a gyerekeket vagy öngyilkosságot követ el, lekicsinyli, sértegeti a partnerét, vagy gúnyolódik vele, neveltség tárgyává teszi (például külseje, vallása, szokásai vagy faji hovatartozása miatt).

LELKI ERŐSZAK: A bántalmazó letagad lényeges dolgokat, elzárkózik az áldozattól, kizárja őt gondolataiból, érzéseiből, ellenőrzés alatt tartja, végletesen féltékenykedik, az áldozat önbizalmát módszeresen lerombolja, önálló döntéseit rendszeresen megkérdőjelezi, vagy nem veszi tekintetbe. Mindenért őt hibáztatja, még a saját erőszakos viselkedéséért is, az áldozat érzéseit, tapasztalatait kétségbe vonja, nem hajlandó megbeszélni a problémákat. Megfélemlítően viselkedik: tör-zúz, szándékosan megrongálja az áldozat értéktárgyait, csapkod, fegyverrel rettegetésben tartja az áldozatot, félelmet keltően viselkedik (dühödten néz, üvölt), támadóan faggatózik, életveszélyesen vezet, fenyegető üzenetekkel vagy SMS-ekkel árasztja el az áldozatot. Elszigeteli az áldozatot: megszabja, hogy az mit csinálhat és mit nem, kivel találkozhat, kivel beszélhet, hová mehet, mit vehet föl, nem engedi, hogy másokkal barátkozzon, a családjával beszéljen, munkát vállaljon, pénzt tartson magánál. Folyamatosan az ellenőrzése alatt tartja az áldozatot: mindenhová elkíséri, otthon, a munkahelyen/az iskolájában telefonon ellenőrzi, átkutatja zsebeit, a táskáját.

TESTI ERŐSZAK: A bántalmazó az áldozatot lökdösi, megüti, megpofozza, fojtogatja, a haját húzza, ököllel veri, belerúg, megharapja, rázza, megégeti, fegyverrel (például késsel, pengével, lőfegyverrel, nehéz tárgyakkal) fenyegeti vagy bántja. Meg-tagadja az áldozat legalapvetőbb jogait, mozgásszabadságát, elemi igényeit korlátozza: nem engedi, hogy az áldozatnak tőle független magánélete legyen, bezárja, kizárja, megkötözi, éheztetni vagy szomjaztatja, nem engedi tisztálkodni, elrejt a szükséges gyógyszereit, vagy nem ad azokra pénzt.

SZEXUÁLIS ERŐSZAK: A bántalmazó olyan szexuális tevékenységekre kényszeríti az áldozatot, amit az nem akar, a szexszel fájdalmat okoz neki, vagy megalázza; megerőszakolja, intim testrészeit bántalmazza, vagy kényszeríti, hogy másokkal közösjön. Szintén ide tartozik a reprodukív (vagyis a termékenységgel és fogamzással járó) jogok korlátozása: a bántalmazó nem engedi, hogy az áldozat fogamzásgátlót használjon, amivel számos abortuszra vagy gyerekszülésre kényszeríti.

GAZDASÁGI (ANYAGI) ERŐSZAK: A bántalmazó nem engedi, hogy az áldozat dolgozni járjon, saját pénze legyen, illetve ha saját keresettel rendelkezik, azt elveszi, és saját belátása szerint ad csak belőle, a közös néven levő céggel (bt., kft.) zsarolja, minden kiadást, amire az áldozat pénzt kér, megkérdőjelez, miközben ő szabadon rendelkezik az anyagi erőforrásokkal, ezzel az áldozatot (és a gyerekeket) „relatív szegénységben” tartva.

A párkapcsolati erőszak egyéb formái

ERŐSZAK A KAPCSOLAT KORAI SZAKASZÁBAN: Az ismeretség korai szakaszában is lehet az egyik fél erőszakos, bár ekkor még inkább az elszigetelés és a lelki terror manipulatívabb eszközei a jellemzők. Az elkövető sokszor ellenőrzi, hogy az áldozat kivel találkozik, mit visel, mit csinál. Az áldozat a kisajátító féltékenységet sokszor még a szerelem jelének veszi, és csak a kapcsolat elfajuló szakaszában látja át, hogy az állandó figyelem csak elszigetelte a többi embertől és elgyengítette őt.

HÁZASSÁGON BELÜLI NEMI ERŐSZAK: Házastársak között történő szexuális erőszak. Ez az erőszakfajta ritkán fordul elő elszigetelten, gyakran kíséri testi erőszak vagy azzal való fenyegetőzés. (A házastárs elleni nemi erőszak 1997 óta bűncselekmény.)

FENYEGETŐ ZAKLATÁS: A fenyegető zaklatás vagy angolul stalking (ejtsd: sztóking) a párkapcsolati erőszak különálló fajtája, amely számos viselkedést felölelhet. E cselekmények közös jellemzője, hogy tipikusan az után kezdődnek, hogy az áldozat elhagyta az őt bántalmazó férfit, vagy válási szándékát hangoztatta előtte. A fenyegető zaklatás elemei a megtorló fenyegetőzéstől a manipulatív békülési kísérletekig terjedhetnek: a bántalmazó az áldozatot annak munkahelye előtt várja, megfigyeli, hogy kivel találkozik, esetleg új partnerét is megfigyelés alatt tartja, fényképeket készít az áldozatról, zsarolja, kárt tesz az autójában vagy egyéb tárgyaiban, életveszélyes fenyegetésekkel bombázza személyesen vagy üzenetek formájában, esetleg megveri vagy súlyosan megsebesíti őt. Bírósági vagy gyámhatósági ügyek tömegét indítja az áldozat ellen, vagy szándékosan elhúzza a pereskedést ezzel gyakorolva kontrollt annak ideje, lelkiállapota vagy anyagi helyzete felett. Mivel a párkapcsolati erőszak gyilkosságig fajuló eseteinek jelentős részében megállapítható, hogy a bántalmazóval az áldozat már szakított vagy erre készült, a fenyegető zaklatás megjelenésével érdemes rutinszerűen számolunk, amikor a kliensünk a bántalmazó párkapcsolatból kilépni készül, és a következő hónapokra fokozottan előtérbe helyezni a személyes biztonsági terv betartását. A működő távollattartás intézményével rendelkező országokban a távollattartás a fenyegető zaklatás eseteiben is alkalmazható. (A Büntető törvényben a zaklatás tényállása – 176/A. § – csak részben fedí le a jellemző eseteket.) Fenyegető zaklatás előfordulhat olyan elkövető részéről is, aki sosem volt az áldozat partnere. Ilyenkor az elkövetőt az motiválja, hogy az áldozat közelében legyen, és bármilyen módon rávegye őt arra, hogy párkapcsolatot kezdjen vele, illetve hogy a kapott elutasítást megtorolja. Az efféle zaklatás – bár elkövetője az áldozat számára gyakorlatilag ismeretlen lehet – nem kevésbé veszélyes: több olyan esetről hallhattunk már, amikor a fenyegető zaklatással közeledő „udvarló” meggyilkolta a kiszemelt lányt vagy nőt.

A családon belüli erőszak egyéb formái

IDŐSBÁNTALMAZÁS: A bántalmazó ilyenkor legtöbbször a bántalmazott nagykorú gyereke, unokája vagy annak férje/élettársa. Az áldozat és az elkövető általában együtt laknak. Az is előfordul, hogy a tettes maga is idős. A bántalmazott általában gondozásra szoruló, esetleg magatehetetlen időskorú. Az idősek bántalmazásának szintén része lehet a testi és érzelmi elhanyagolás (például gondozás elmulasztása), illetve az idős ember szóbeli, lelki, fizikai, szexuális bántása vagy anyagi kizsákmányolása (például nyugdíjának vagy lakásának elvétele).

GYEREBÁNTALMAZÁS: A gyerekek elleni erőszak kétféle lehet: aktív (mint például a verés vagy a gyerek szexuális kihasználása) vagy passzív, vagyis elhanyagoló jellegű. A gyerek aktív bántalmazása a felnőttek bántalmazásához hasonlóan lehet lelki, szóbeli, testi és szexuális, azzal a különbséggel, hogy esetükben az erőszak e fajtái nem okvetlenül egymást erősítve, összefonódva jelennek meg. Ez különösen igaz lehet a gyerek elleni szexuális visszaélés eseteiben, amely olyan családokban is megtörténhet, ahol senki nem követ el konkrét testi erőszakot sem a gyerek, sem más családtag sérelmére. A gyerek ellen gondozója által elkövetett szexuális visszaélést speciális jellege miatt külön szóval szokás megnevezni: erre az „incesztus” kifejezést használjuk. (Az idegenebbül hangzó latin kifejezést azért javasoljuk, mert a bevett magyar „vérfertőzés” szó megbélyegzi az áldozatot, valamint azt sugallja, hogy az efféle erőszakot csak vér szerinti szülő követheti el.) Az elhanyagolás történhet lelki és testi szinten, például amikor a szülő nem figyel a gyerek örömeire, bánatára; nem viszi orvoshoz betegség esetén, nem eteti vagy öltözteti megfelelően. Szintén a gyerek valós igényeinek elhanyagolását képezik azok a szubtilisabb elnyomási formák, melyekkel a szülő saját vágyait, elképzeléseit vagy éppen betegségeit mintegy belevetíti a gyerekekbe, ezzel saját

szükségeinek megfelelően torzítva a gyerek személyiségének kibontakozását. Azokban a családokban, ahol a felnőtt tagok között gyakori az erőszakos viselkedés, legtöbbször a gyerekeket is bántalmazzák. Sok kutató szerint van összefüggés a gyermeki bántalmazottság és felnőttkori erőszakos viselkedés között, ezért a gyerekbántalmazás megakadályozásában különösen nagy a környezet és a társadalom felelőssége. A szociális munkásoknak, pedagógusoknak, védőnőknek, orvosoknak hivatalból jelenteniük kell, ha gyerekbántalmazásra gyanakszanak. Ugyanakkor sajnos fennáll a veszélye annak, hogy a jelenlegi szemléletmód értelmében az eset a családon belüli erőszak dinamikáját nem értő hatóságok kezén zátonyra fut, vagy nem nyer hatékony megoldást. Ezért a mindenkori segítő szakember feladata annak felmérése is, hogy hogyan tud valóban az áldozat érdekében beavatkozni. Egy dolog azonban bizonyos: az erőszakos család egyben tartása és a bántalmazóhoz való visszatérés nem javasolható az áldozatok további veszélyeztetése nélkül. A gyerekek bántalmazása az esetek jelentős részében a nők elleni párkapcsolati erőszak része: ezekben az esetekben a gyermek eszköz a bántalmazó kezében a nő bántalmazásához. Csak annyit és annyiban foglalkozik a bántalmazó a gyerekekkel (akár bántalmazó, akár megendegő, akár elhanyagoló formában), amennyiben biztos lehet benne, hogy azzal azzal a gyermek anyja ellen cselekszik.

FOGYATÉKKAL ÉLŐ CSALÁDTAG BÁNTALMAZÁSA: A fogyatékkal vagy speciális igénnyel élő családtagok testi vagy szellemi különbözőségük miatt sokszor eleve ki vannak szolgáltatva az őket körülvevő személyeknek, ami nemegyszer elhanyagoló gondozásban vagy szóbeli, lelki, testi vagy szexuális jellegű erőszakban, netán anyagi függésben tartásban nyilvánul meg. Mivel a fogyatékkal élők között élhetnek olyan emberek, akik eleve nem képesek segítséget kérni, az ellátórendszernek utánkövetésük szerves részévé kellene tennie az erőszak jelenlétének vizsgálatát.

ERŐSZAK A LESZBIKUS VAGY MELEG KAPCSOLATOKBAN: A leszbikus és meleg kapcsolatokon belüli erőszak dinamikája alapvetően hasonló a heteroszexuális bántalmazó kapcsolatokhoz. Jelentős különbség viszont az, hogy az ilyen áldozatok sokszor még kevésbé mernek segítséget kérni, mivel attól tartanak – általában sajnos joggal –, hogy szexuális preferenciájuk miatt megbélyegzik őket. Így az erőszakos párkapcsolatba került leszbikus vagy meleg még az átlagosnál is jobban elszigetelődhet. Magyarországon kevés olyan szervezet és intézmény létezik, amely kifejezetten meleg és leszbikusok részére nyújt szolgáltatásokat. Az egyéb segítő szervezetekben sok szakember érzéketlennek vagy egyenesen előítéletesnek bizonyul azon speciális problémák iránt, amelyekkel a szexuális kisebbségekbe tartozóknak kell szembenézniük.

A partnerbántalmazás a nők elleni erőszak egy fajtája

A szexuális erőszak a nők elleni erőszak egyik formája, és a nőgyűlölet egyik megnyilvánulási formája, mely incesztus esetén gyerekgyűlöletről is árulkodik is. Leggyakoribb formái a nemi erőszak, az incesztus (bizalmi felnőtt által gyermekkel szemben elkövetett szexuális visszaélés és erőszak bármely változata) és a szexuális zaklatás.

Nemi erőszakot férfiak is elszenvedhetnek. Az áldozatok lehetnek olyan férfiak, akik magukat melegnek vallják, vagy a környezetük annak tartja őket; az ilyen erőszakot is legtöbbször heteroszexuális férfiak követik el a meleg iránti gyűlöletből. Ritkán, de az is előfordul, hogy a nemi erőszak áldozata férfi, elkövetője pedig nő. Ez utóbbi jellemzői valamelyest eltérhetnek a másik kettőtől: kevésbé jellemző rá az áldozat által átélt erőszak súlyossága, az áldozatok halálfélmé ritka, kevésbé mutatható ki benne a gyűlölet. Nemi erőszak meleg és leszbikus párkapcsolatban is előfordulhat. Az esetleges eltérések mellett is minden áldozat hasonló érzéseket él át nemi erőszak esetén: megaláztatást, a saját teste feletti kontroll teljes elvesztését, a legintimebb magánszférájába való szélsőségesen durva betörést. A nemi erőszak áldozatai a legritkább esetben tesznek feljelentést, akár férfiak, akár nők.

Minden olyan szexuális tevékenység, amely az egyik fél beleegyezése nélkül jön létre, nemi erőszak. Ez sajnos nem a magyar jogszabályok szerinti meghatározás (azok ugyanis durva erőszakot ismernek csak el nemi erőszakként), azonban ez a meghatározás írja le pontosan a nemi erőszak áldozatok

helyzetét és érzéseit. Az ember szexualitásába történő nem kívánt beavatkozás akkor is nemi erőszak, ha nem nemi szervvel, hanem bármely más testrészrel vagy eszközzel követik el, akár okoz látható sérülést, akár nem. Minden olyan jogszabály, amely ezt teljes egészében nem ismeri el (ilyen a magyar jog is), és joggyakorlat (ilyen a magyar joggyakorlat is), megtagadja az áldozatok valódi védelmének kötelezettségét.

A nemi erőszak fő eleme a hatalomra törekvés: a "szex" a nemi erőszak során csupán eszköz, hogy az elkövető azon keresztül (is) gyakorolja a hatalmát. Ha olyan személy követi el a nemi erőszakot, akinek a gondolataiban az erőszak és a szexualitás összekapcsolódott, akkor a hatalomgyakorlás, a másik személy testi leigázása és lelki megalázása, megsemmisítése arra szolgál, hogy az elkövető saját izgalmi állapotát így próbálja meg előállítani. A nemi erőszak során az áldozatok jelentős része halálfélelmet él át: nem biztosak benne, hogy túl fogják élni a támadást, sőt biztosak benne, hogy nem. Sokan beszámolnak arról is, hogy a nemi erőszak során "kiléptek" a testükből, és mintegy kívülről is látták, hogy mi történik. A testből való ilyen kilépés a psziché védekezése: úgynevezett disszociáció. A nemi erőszakra szóló [tévhit](#)ek aláássák az áldozatok jogvédelemhez való jogát, és hátráltatják gyógyulásukat, miközben nagyban segítik az elkövetőket abban, hogy elkerüljék a felelősségre vonást. A magyar büntető törvénykönyv szinte középkori meghatározásokat alkalmaz a szexuális bűncselekményekkel kapcsolatban. A szabályozás maga pedig azt tükrözi, hogy a jogalkotó igyekezett minél szűkebbre szabni a nemi erőszak elkövetőinek felelősségét. A jogalkalmazás ennek megfelelően szintén nem jeleskedik a nemi erőszak üldözésében: a nemi erőszakok mintegy 99%-a büntetlen marad Magyarországon.

A szexuális erőszakra bővebben a [KERET Koalíció](#) (Koalíció a szexuális Erőszak Ellen a Túlélőkért) honlapján, és a [nemi erőszak áldozatainak honlapján](#). Röviden a [szórólapból](#) tájékozódhat.

A nemi erőszak történhet utcán, éjjel, az elkövető lehet idegen, de a leggyakoribb mégsem ez. A nemi erőszakok 70%-át ismerős vagy rokon követi el. Az elvált nők 52%-a számolt be arról, hogy házassága alatt olyankor is szexuális életet kellett élnie férjével, amikor nem akarta. Nemi erőszak történik iskolában, randin, bulin, munkahelyen, otthon, ismerősnél, a gyerekek elleni szexuális visszaélés (valójában a nemi erőszak egyik formája, amelyet incesztusnak nevezünk, hogy megkülönböztessük a magyar büntető törvénykönyv által használt korlátolt megnevezésektől) jellemzője pedig, hogy a gyermek által ismert, bizalmi felnőtt (apa, mostohaapa, nagybácsi, tanár, lelkes, pap, szomszéd), vagy általa jól ismert nagyobb gyerek (testvér, unokatestvér, iskolatárs, nagyobb testvér barátja) követi el. A felnőtt nők által gyermek ellen elkövetett incesztus esetén is a nő a gyermek által általában jól ismert személy. A gyerek elleni szexuális erőszak gyakran a nőpartner elleni bántalmazás egyik eszköze. (A gyerek elleni szexuális visszaélésekről lásd még a NANE Egyesület [tájékoztatóját](#))

Gyermek és felnőtt esetében is igaz, hogy a világba vetett bizalmat a szexuális erőszak alapjaiban rendíti meg. Amennyiben a hatósági reakció, valamint a szakemberek és családtagok/barátok reakciója az erőszakra nem megfelelő (áldozathibáztatástól, az erőszak lekicsinylésétől, a poszttraumás stressz zavar [[PTDS](#)] figyelmen kívül hagyásától, az elkövető mentegetésétől terhes), a gyógyulás még nehezebb.

A szexuális erőszak áldozatának joga van ahhoz, hogy minden segítséget megkapjon a gyógyuláshoz úgy, hogy sérelme súlyát elismerik, igényeit, személyes terét, és méltóságát tiszteletben tartják. Bár a jogorvoslat lenne az első és legfontosabb lépés a gyógyulás felé, a nemi erőszak túlélők azt tapasztalják, hogy ha ezeket a segítségeket megkapják, még akkor is fel tudnak épülni a nemi erőszak okozta traumából, ha a jogalkotók és a jogalkalmazók nem nőttek fel a feladatukhoz.

Az incesztus és a nemi erőszak túlélőivel folytatott felelős újságírói munka lehetsége. Erről tanúskodnak a Dr. Szegő Tamás-díjjal kitüntetett Toldy Zsófia újságírónak a szexuális erőszak áldozataival készített [portréinterjú](#) is. Az újságírók számára további iránymutatást adnak a Dart Center által kidolgozott [elvek](#).

[Pándi-Molnár: BÁNTALMAZOTT NŐK](#)

TÁRSFÜGGŐSÉGE

BÁNTALMAZOTT NŐK TÁRSFÜGGŐSÉGE (KODEPENDENCIÁJA)

Pándi Tiborné és dr.Molnár Gábor

BMSZKI Anyaotthon és Orvosi Krízis Szolgálat

A családon belüli erőszak fontos társadalmi probléma, ami főleg a nőket súlytja. Az USA-ban a testi bántalmazás a családok 21-30%-ában, Dél Ausztráliában 18%-ban, Dél Afrikában 25%-ban fordul elő, míg a fejlődő világban 40-60% között mozog. Gyakoribb a szegénységben, alacsony iskolázottság esetén és akkor, ha a nő nem dolgozik, hanem otthon a háztartást vezeti. Azt is megállapították, hogy azok a nők, akiket a családban atrocitások értek, gyakrabban szenvedtek el gyerekkorukban is erőszakot a szüleiknél.

A BMSZKI Anyaotthona 1995 óta működik és évente 150-200 elűzött anyát lát el gyermekeivel együtt. Többségükben férjük a bántalmazó és nagyon gyakori jelenség a férj alkoholizmusa, ami nagy szerepet játszik a családi patológiában. Előadásunkban azt próbáljuk felvázolni az irodalmi adatok alapján, hogy milyen okok láncolatán keresztül válik végül elűzötté egy szenvedélybeteg férfi felesége.

Az 1980-as években vált világossá, hogy a szenvedélybeteggel való együttélés megváltoztatja a nem alkoholista személyiségét is és ún. kodependens személyiségzavar jön létre. Az is előfordulhat, hogy a gyerekkori fejlődés következményeként kialakult a kodependens személyiségzavar, és az ilyen emberek előszeretettel választanak aztán szenvedélybeteget partnerükké. Tapasztalataink szerint a kodependens személyiség gyakori az elűzött anyák között.

A 80-as években dolgozták ki a kodependens személyiség kategóriáját. Subby szerint az a személy tekinthető koalkoholistának, akinek az élete egy alkoholistával való elkötelezett kapcsolat, s együttélés következtében válik irányíthatatlanná. Larsen a kodependenciát olyan tanult önmeghiúsító viselkedésnek és személyiség szerkezeti hibának tartja, amelyik nagymértékben csökkenti az egészséges, intim kapcsolat kialakításának és fenntartásának képességét. Cermak három tünetben foglalja össze a kodependencia lényegét. Egyrészt a kodependens személy önértékelése annak függvényében alakul, hogy mennyiben képes másokat és önmagát kontrollálni. Másrészt saját igényeinek háttérbe szorítása mellett vállal felelősséget mások szükségleteinek kielégítéséért. Harmadrészt a szorongás és a pszichológiai határok torzulása, valamint az ehhez kapcsolódó intimitásprobléma és szeparációs nehézségek jellemzik.

Az 1990-es évekre kialakult az a tünetlista, ami a kodependens személyiséget jellemzi. A legfontosabb tüneteket kiemeljük. Ilyen a gondoskodás, a kodependens azt hiszi, felelős a másik ember érzelmeiért, gondolataiért, cselekedeteiért és általában a viselkedéséért. Így bűntudatot érez, ha a másiknak problémája van. Ebből következik, hogy általában alacsony az önértékelése. Kényszeres, nagyfokú aggodást érez mások problémái miatt. Mindenáron kontrollálni akarja a másik viselkedését. Jellemzi a tagadás, nem veszi észre a problémákat és úgy tesz, mintha azok nem léteznének. Dependens, fél az elutasítástól. Kommunikációs zavar jellemzi, nem mondja meg, hogy mit gondol. Az énhatárok gyengék, gyakran hangoztatja, hogy mások bizonyos megnyilvánulásait már képtelen elviselni. Mégis addig tűr, ameddig lehetséges. Jellemzi a bizalomhiány, nem bízik önmagában. Gyakran vannak szexuális problémái.

A kodependens személyiségzavar több okból jöhet létre. Egyrészt kialakíthatja a diszfunkcionális családban eltöltött gyerekkor. Létrejöhét konfúzus szerepfelfogás miatt, ami különösen a nőket súlytja. A gondoskodás, fokozott empátiás készség, a

hagyományos anyaszerep struktúrája igen könnyen torzulhat az önmagát háttérbe szorító, másokat kontrolláló kodependenciába. A hirtelen aktivitás- és presztízscsökkenés is felelőssé tehető a kodependencia kialakulásáért, ilyen fordul elő munkahelyi változásoknál, vagy nyugdíjazásnál. Komoly tényező, hogy a szenvedélybeteggel való szoros viszony szintén igen gyakori kiváltó ok. Az addikciók olyan torzulásokat hoznak létre a kapcsolatokban, ahol megszûnik az őszinte közlések és egyértelmű viselkedések lehetősége. Ezek helyett különféle manipulációk, vádask, önvádask működnek és segítik elő a progressziót. Végül vallási indíttatásból, rosszul értelmezett segítőkészség és önfeláldozás formájában is megjelenhet a kodependencia.

Kérdés, hogy hogyan alakul a kodependens feleség és az alkoholista férj kapcsolata, illetve egyáltalán az ilyen típusú személyiségek miért választják egymást partnerül. Willi szerint az anya-gyermek viszony zavara két személyiségtypust alakíthat ki, melyek mindegyikére az orális fixáció a jellemző. Csecsemőkorban a gyermek táplálási- és szeretetszükségleti igényét az anya szolgálja ki. Felnőtt korban egyrészt kialakulhat egy anyafüggő orális karakter. Itt az anya-szükségletet felváltja a gondoskodó környezet iránti igény, a kivárási képtelenség, az alacsony frusztrációs tolerancia, a követelő magatartás. Ezek az emberek önértékelésükben ingatagok, saját vágyaikat is alig tudják kifejezni. A másik lehetőség, hogy egy anyáskodó személyiség alakul ki. Az anyai attitűdöt az otthonosságra, bensőségességre törekvő segítőkész, másokat szolgáló, viszonzást nem váró, önzetlen magatartás jellemzi. Ha segíthet, akkor kivirul, saját igényeit is a másiról való gondoskodásban szublimálja. Az orális mintára szerveződő kapcsolatok, tehát az anyafüggő és az anyáskodó személyiség egymást kiegészíti, így gyakran egymást választják házastársul. A párkapcsolat elején akár idillikus is lehet a viszony. Később a szerepek között konfliktus alakulhat ki, az anyafüggő fél passzivitása és gondoskodás-szükséglete egyre fokozódik, hasonlóan egyre jobban kidomborodik az anyáskodó partner aktivitása és felelősségérzete. Kölcsönös függés lesz a következmény, amelyben a kiszolgált fél egyre követelőbbé, frusztrálttá és dühössé válhat, míg a kiszolgáló anyáskodó feleség kielégítetlen marad és nem valósul meg a lelki közelség. Szélsőséges esetben az anyafüggő férj akár agresszióval, családon belüli erőszakkal követelheti ki "jogait", vagy így reagál a túlzott anyáskodásra illetve a családi diszfunkcióra.

Hasonló dinamikát vázol fel a szociális-tanuláseméleti modell, ahol a megerősítő és a büntető válaszok állnak a figyelem előterében. Egy szenvedélybeteggel élő személy ugyanis akaratlanul megerősíti a büntető és megerősítő válaszai révén azt az alkoholista viselkedést, amit valójában ki szeretne oltani. Például egy nő, aki hosszú időn keresztül szenved férje nagyívásaitól, de valójában nem vallja be sem maga, sem mások előtt, hogy a házastársának problémája van az ivással, folyamatosan megerősíti férje alkoholizálását. Így pl. érte megy és hazasegíti a kocsmából, kifizeti a számláit, néha együtt iszik vele, valamint mentegeti mások előtt. Mikor azonban olyannyira súlyosbodik a helyzet, és megromlik a kapcsolat, hogy már ő sem tudja elviselni férje viselkedését, és belátja, hogy alkohol problémája van, akkor elkezd büntetni férjét az ivás miatt. Ezek a büntetések, az érzelmi válaszok megtagadása, szitkozódás, az egy szobában alvás visszautasítása, a fenyegetőzések egyes esetekben aztán kiválthatják a családon belüli erőszakot.

A kodependens személy-alkoholista partner párkapcsolata tehát több oldalról sérülhet. Egyik leglényegesebb gond az intimitás csorbulása. Az intimitás önmagunk feltárulkozását jeleni mások felé, személyes információk közlését és a másik figyelmes meghallgatását foglalja magába. Feltétele az önbizalom és a bizalom. A

szenvedélybeteg kapcsolatában sérül az intimitás és gyakran pont emiatt fordulnak a szerhasználathoz. A vele együttélő személy sem képes a másik alkoholizmusa miatt az intimitásra, ami akár agressziót is kiválthat a partnerből.

Kodependencia esetén a partnerek közötti kapcsolat nem egyenrangú, tulajdonképpen a kodependens partner gondoskodását a másik nem viszonozza, ez is elősegíti a kodependens személyiségjellemzők kialakulását. Az hogy egy férfi miért reagál lekezelően vagy agresszíven házastársa gondoskodására, abban a szülőktől hozott családi minták is szerepet játszanak.

A kodependens kapcsolatban a kommunikáció is gátlódik, ami gyakran szociális izolációra készíti a párt. A kodependens családtagok úgy alkalmazkodnak a családi rendszerhez, hogy óvják és engedélyezik a diszfunkcionális családi titkot, az iratlan és kimondatlan, de biztos szabályok fenntartása révén. Ilyen iratlan szabály lehet, hogy helytelennek tartják a problémák megvitatását, hiányzik a nyílt emocionális kifejezés, indirekt kommunikációt használnak, mellőzhetik az önzőséget. Ez a kommunikációs deficit is hozzájárulhat a frusztrációk növekedéséhez, ami agresszióhoz vezethet. Ugyanakkor az is előfordulhat, hogy a feleségnek elege lesz az iratlan szabályok betartásából, nyíltabb kapcsolatra vágyik, amit aztán az alkoholista férj erőszakkal szankcionál.

Tulajdonképpen a bántalmazott anyák életútjában fellelhető a társfüggőség, melynek korai szakaszában tagadják, hogy probléma lenne a családban és reménykednek a változásban. A második szakaszban az alkoholista partner gyűlölködik és durva, de a nő elkendőzi ezt, gyakran együtt isznak. A harmadik szakaszban már a kodependens anya is gyűlöli partnerét, de visszahúzódva tűri a bántalmazást, amit házugságokkal leplez. A negyedik szakaszban állandósulnak a veszedelemek, a kodependens nő pszichoszomatikus tünetképződésre, gyógyszerfüggő vagy alkoholfüggő "öngyógyításra" válik hajlamossá. Felmerül a válás gondolata. A végső szakaszban megszületik a végleges döntés a válás mellett, és a nő harcol a visszatérés ellen. Tapasztalataink szerint az egész folyamat 5-20 évet vehet igénybe. Az Anyaotthonba általában már azok kerülnek, akik nem akarnak visszatérni, tehát válni kívánnak. Talán a kodependencia második szakaszában még be lehetne avatkozni a család életébe és meg lehetne előzni az együttélés széthullását. Erre azért is szükség lenne, mert az elhanyagolt, esetleg bántalmazott gyermek felnőttkorában különféle lelki zavarokra lesz hajlamos. Ez lenne talán az egyik feladat, a prevenció, ami főleg a családsegítő szolgálat kezében van. A másik fontos feladat az, hogy a kodependencia kísérőjelenségeit, a depressziót, a szorongást, az önértékelés csökkenést szintén orvosolni kell, így az Anyaotthonban is fontos figyelmet kell fordítani az elűzött anyák mentálhigiénés ellátására..

Budapest, 2007. 01.10. dr-Molnár Gábor és Pándi Tiborné

Irodalom:

1. Faruk Kocacik, Orhan Dogan: Domestic violence against women in Sivas, Turkey: survey study. Croat. Med. J., 47: 742-749 (2006)
2. Kozma Nikolett: Kodependencia megjelenése szenvedélybetegek partnerei körében. Szakdolgozat, Kompania Füzetek, ELTE 2004.